

Instytut Pamięci Narodowej - Kraków

https://krakow.ipn.gov.pl/pl4/edukacja/przystanek-historia/172642,Malopolscy-Bohaterowie-Armii-Krajowej-Janina-Oszast-Janina-1908-1986.html
2023-02-04, 12:14

Małopolscy Bohaterowie Armii Krajowej. Janina Oszast „Janina” (1908-1986)

W konspiracji działała od pierwszych dni wojny - najpierw w Organizacji Orła Białego, następnie, w stopniu oficera, w BIP Okręgu Kraków ZWZ-AK. Po wojnie kontynuowała służbę w Zrzeszeniu „Wolność i Niezawisłość”, za co zapłaciła wieloletnim więzieniem.

14 lutego 1942 r. rozkazem Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego zamieniono nazwę największej organizacji konspiracyjnej w kraju, Związku Walki Zbrojnej (ZWZ), na Armię Krajową (AK). Decyzja ta potwierdzała, że AK nie jest jedną z wielu grup konspiracyjnych, ale stanowi Siły Zbrojne w Kraju, współtworzące obok Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie armię walczącego nieprzerwanie od września 1939 r. państwa polskiego, kierowanego przez Rząd RP na Uchodźstwie.

Fotografia Janiny Oszast wykonana przez UB w Krakowie po aresztowaniu w 1946 r.

Fotografia Janiny Oszast wykonana przez UB w Krakowie w styczniu 1953 r., wkrótce po jej kolejnym aresztowaniu w grudniu 1952 r.

Janina Oszast, 1979 r.

W 2022 r. przypada 80. rocznica wydania pamiętnego rozkazu i dlatego w ciągu 12 miesięcy przedstawimy sylwetki 12 małopolskich bohaterów AK. Zarówno oficerów, jak i wyróżniających się żołnierzy. Mężczyzn i kobiety, służących w różnych pionach AK. Teksty naszych historyków będą także publikowane w „Gazecie Krakowskiej”. W styczniu prezentowaliśmy [Edwarda Kleszczyńskiego](#), w lutym [Marię Starowieyską](#), w marcu [Jana Gomołę](#), w kwietniu [Andrzeja Rozmarynowicza](#), w maju [Piotra Przemyskiego](#). W czerwcu przypomnieliśmy [Władysława Szczypkę](#), a bohaterem lipca był [Wincenty Horodyński](#). W sierpniu naszym bohaterem był [Józef Stadnicki](#), we wrześniu [Dominik Żdziebło-Danowski](#), w październiku [Feliks Perekladowski](#), a w listopadzie prezentujemy [Janinę Oszast](#).

„Janina niewiele mówiła o sobie i swoich przeżyciach, zawsze uważała, że to był jej obowiązek wobec Ojczyzny” – tak szwagierkę, już po jej śmierci, wspominała Helena Oszast. A miałyby co opowiadać.

Biolog - pasjonat

Urodziła się w 1908 r. w Krakowie i z tym miastem była związana przez całe życie. Pochodziła z rodziny robotniczej, niemniej przywiązującej dużą wagę do wykształcenia dzieci. Starszy brat, Zbigniew, został profesorem medycyny, był wybitnym dermatologiem. Młodszy, Tadeusz – dziennikarzem sportowym. Siostry Maria, Jadwiga i Eugenia – nauczycielkami. Janina w 1934 r. ukończyła studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (wydział ten obejmował wówczas m.in. katedry nauk przyrodniczych). Pasją Janiny było badanie roślinności, od 1932 r. należała do Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Zaraz po studiach podjęła pracę jako nauczycielka biologii w Gimnazjum Sióstr Urszulanek w Krakowie. Uczyła tam do listopada 1939 r.

Jedna z pierwszych

Wybuch wojny spowodował znaczące zmiany w życiu Oszast. W listopadzie 1939 r. straciła dotychczasową posadę, bowiem szkoła, w której uczyła została decyzją władz niemieckich zamknięta. Kontynuowała jednak pracę nauczyciela na tajnych kompletach gimnazjalnych ucząc biologii i geografii. Włączyła się także w działalność pomocową, współpracując z Polskim Komitetem Opiekuńczym Kraków-miasto.

Jednak tym, co trwale zaważyło na życiu Janiny Oszast, było jej zaangażowanie w konspirację wojskową. Przystąpiła do niej wraz z tworzeniem na terenie Krakowa pierwszych struktur podziemnych. Już pod koniec września 1939 r. grupa osób związanych z przedwojennym Związkiem Strzeleckim i dywersją pozafrontową zawiązała Organizację Orła Białego (OOB). Zwierzchnictwo i formowanie organizacji powierzono Kazimierzowi Kierzkowskiemu. Oszast weszła w skład Sztabu Głównego Szefostwa Walki Cywilnej i Spraw Społeczno-Politycznych. Objęła referat propagandy, służby wydawniczej i kolportażu oraz referat opieki i samopomocy społecznej. Dla celów konspiracyjnych przyjęła pseudonim „Janina”, używała także pseudonimu „Jula”. Mieszkanie Oszastów przy ul. św. Marka stało się punktem kontaktowym tworzącej się organizacji.

Główny Szef Walki Cywilnej Ludwik Muzyczka, prywatnie szwagier Janiny, bardzo energicznie organizował sieć podległych sobie komórek, zwłaszcza w zakresie informacji politycznej i propagandy. Powołał też, pod swoim kierownictwem, zespół redakcyjny, który opracowywał ulotki i komunikaty. W jego skład weszła m.in. Janina Oszast. Od 1 listopada 1939 r. zespół zaczął wydawać powielany tygodnik „Nakazy Dnia”, prawdopodobnie pierwsze pismo konspiracyjne ukazujące się w Krakowie. Oszast kierowała kolportażem „Nakazów” i prowadziła wraz z grupą swoich uczennic centralny punkt rozdzielczy w Krakowie. Pismo wychodziło początkowo w nakładzie 600 egzemplarzy, by w grudniu 1939 r. osiągnąć 3000 egzemplarzy.

Biuro Informacji i Propagandy

Wraz z rozwojem konspiracji OOB podporządkowała się Służbie Zwycięstwu Polski, a następnie została wcielona do Związku Walki Zbrojnej. Kierkowski, orędownik scalania

działań konspiracyjnych, stanął w ramach krakowskiej Komendy Obszaru ZWZ na czele samodzielnej komórki zajmującej się informacją, propagandą i walką cywilną, z której wyrosło Biuro Informacji i Propagandy (BIP). Wspólnie z nim biuro tworzyli dotychczasowi działacze OOB. Janina Oszast pozostała w redakcji „Nakazów Dnia”, od marca 1940 r. do 1941 r. wydawanych jako pismo BIP Obszaru Kraków (po serii aresztowań latem 1941 r. Komenda Obszaru Kraków została rozwiązana, a Okręgi Kraków i Śląsk podporządkowano bezpośrednio Komendzie Głównej ZWZ). Nieprzerwanie kierowała także kolportażem pisma.

W BIP Okręgu Kraków Oszast stała na czele działu I ogólnoinformacyjnego. Funkcję tę pełniła do końca okupacji niemieckiej. W 1941 r. szefostwo BIP Okręgu objął Kazimierz Rolewicz, a „Janina” należała do wąskiego grona jego najbliższych współpracowników. Nie była również osobą anonimową dla szefostwa okręgu, pozostawała w kontakcie z czołowymi postaciami krakowskiej konspiracji.

Jej praca została doceniona. Awansowała do stopnia kapitana Armii Krajowej oraz została odznaczona Krzyżem Walecznych (dwukrotnie) i Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami.

WiN i Fordon

Po rozwiązaniu Armii Krajowej Oszast kontynuowała pracę w Delegaturze Sił Zbrojnych na Kraj (DSZ). Dalej ściśle współpracowała z Rolewiczem, w kierowanym przez niego wydziale propagandy DSZ na Okręg Kraków, ale jej rola prawdopodobnie wykraczała poza prace wydziału. W lipcu 1945 r. została aresztowana, na kilka dni przed zatrzymaniem Rolewicza. Więzienie, którego nie doświadczyła podczas okupacji niemieckiej, stało się jej udziałem w komunistycznej Polsce. Szczęśliwie po trzech miesiącach została zwolniona w wyniku amnestii. Jak się miało okazać, było to pierwsze z trzech zatrzymań przeprowadzonych przez Urząd Bezpieczeństwa.

We wrześniu 1945 r. w miejsce DSZ powstało Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” (WiN), główna organizacja poakowskiego podziemia niepodległościowego. Oszast stale współpracowała z Rolewiczem, wówczas zastępcą prezesa II Zarządu Głównego WiN Franciszka Niepokólczyckiego. Po raz drugi została aresztowana w październiku 1946 r., a rok później skazana przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie na sześć lat więzienia i osadzona w Fordonie. Na mocy amnestii z 1947 r. wyszła z więzienia w październiku 1949 r. Zaangażowała się wówczas w organizowanie pomocy dla więzionych żołnierzy AK i ich rodzin. Wiosną 1950 r. Delegatura Zagraniczna WiN chciała umożliwić jej wyjazd z kraju. Odmówiła, lecz kontakt z kurierem spowodował, że wkrótce odezwało się do niej nowe, jak się miało okazać, sfingowane kierownictwo WiN, tzw. V Komenda. Janina padła ofiarą gry operacyjnej kryptonim „Cezary”, prowadzonej przez Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego. Istotą operacji było pozorowanie istnienia w kraju struktur WiN w celu ostatecznego rozbicia podziemia niepodległościowego. Oszast została aresztowana w grudniu 1952 r. Podczas wielomiesięcznego śledztwa odważnie i stanowczo odmawiała odpowiedzi na pytania. W czerwcu 1954 r. została ponownie skazana i osadzona w

Fordonie. Z więzienia wyszła warunkowo w grudniu 1954 r.

Cena niezależności

Po zwolnieniu z więzienia nie mogła znaleźć zatrudnienia. Pomocną dłoń wyciągnął do niej prof. Władysław Szafer. Dzięki jego staraniom otrzymała etat w terenowej stacji podlegającej Centralnemu Urzędowi Geologicznemu. Profesor włączył ją do grona swoich współpracowników i umożliwił podjęcie pracy badawczej. W 1951 r. interweniował także w sprawie prób jej eksmisji z Krakowa.

W 1956 r. Janina Oszast przeszła na etat adiunkta w Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Botaniki PAN, gdzie pracowała do emerytury. Współpracownicy cenili ją za mądrość i niezależność. Wspominali, że „była Panią pełną osobistego uroku i godności”, wymagającą od siebie, życzliwą dla innych. W 1973 r. uzyskała habilitację, ale mimo iż była znakomitym palinologiem (specjalistą zajmującym się ziarnami pyłku i zarodnikami roślin, także kopalnych), nie otrzymała docentury. Nigdy nie wyszła za mąż, choć od lat 60. darzyła odwzajemnianym uczuciem Wacława Felczaka (organizatora łączności cywilnej pomiędzy krajem a władzami RP na uchodźstwie, emisariusza, więźnia politycznego, a później wybitnego historyka). Na przeszkodzie stanęły m.in. warunki lokalowe – żadne z nich, z uwagi na działalność niepodległościową, nie miało szans na otrzymanie samodzielnego mieszkania.

Zmarła 9 października 1986 r. Podczas pogrzebu została pożegnana słowami: „Dwie cechy Jej niezwykłej osobowości były szczególnie uderzające. Jedna – to było przekonanie, że Ojczyzna to jest wielka Sprawa [...] a druga – to przekonanie, że Nauka jest fascynującą przygodą ducha ludzkiego na drogach poszukiwania Prawdy”.

Tekst Anna Czocher